

Андреја Ж. Марић¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

ДРАГОЦЈЕНО ТЕКСТОЛОШКО И КРИТИЧКО ИЗДАЊЕ

Кочић, Петар (2017), *Суданија и Суданија, комедија у четири чина с певањем*, приредиле Вања Шмуља и Споменка Кузмановић, уредио и поговор написао Душан Иванић, Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Почетком 2017. године у књижевној и културној јавности објављена је вијест да је пронађен рукопис Петра Кочића у којем је драматизована његова најдужа приповијетка *Суданија*. Ради се о рукопису који се у Народној библиотеци Србије, у Фонду млађих књижевних рукописа и архивалија, налази још од 1975. године под насловом *Суданија, комедија у четири чина с певањем*. Рукопис је тада откупљен од Божидара Ђорђевића, економа душевне болнице у Београду, а све до сада сматрало се да је његов аутор Милан Јовановић Стојимировић, писар из исте те болнице, у којој је Кочић боравио од почетка 1914. године до смрти. Вања Шмуља и Споменка Кузмановић уочиле су изразите сличности овог рукописа с одавно познатим и више пута прештампаваним аутографом Кочићеве *Мргуде*. Уз помоћ и подршку професора Душана Иванића текстолошком анализом утврђено је да се заиста ради о Кочићевом аутографу, што је затим потврдила и форензичка анализа (урађена у Одјељењу за криминалистичко-техничка вјештачења и испитивања Криминалистичко-техничког центра Министарства унутрашњих послова Републике Српске). Непосредно пред Међународни сајам књига Бања Лука 2017. у издању Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске штампана је *Суданија*, обухвативши текст приповијетке (приређен критички, према изворима из *Развитка* и *Босанске виле* у којима је објављивана у

¹ andreja.maric@ff.unibl.org

наставцима и издања из 1911. у којем је објављена у цјелини), текст драматизације (приређен дипломатички), факсимил рукописа, као и пратеће текстове приређивача Вање Шмуља и Споменке Кузмановић, те уредника издања Душана Иванића. Управо та књига на поменутом сајму оцијењена је као драгоцјен допринос у области науке о књижевности, те је због тога Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске додијељена специјална повеља. *Суданија* је објављена као јубиларно издање поводом сто четрдесет година од рођења Петра Кочића и као својеврсна допуна значајном критичком издању *С планине и испод планине и друга проза*, у којем је исти издавач, предвођен истим приређивачким тимом, 2016. године штампао све Кочићеве приповједачке текстове и поетску прозу, обиљежавајући тиме стотину година од смрти нашег великог књижевника.

Према подацима из самог аутографа, као и пратећих текстова у овом вриједном издању, сазнајемо да је рукопис, исписан графитном оловком, настао у љето и јесен 1915. године у Кунибертовој кули београдске душевне болнице. Имајући на уму да је то вријеме када је Кочић већ имао озбиљну дијагнозу, јасно је зашто се овај текст не може сматрати довршеним, нити књижевноумјетнички изузетним, иако му то не умањује значај. Да је његов аутор управо Кочић, поред поменуте текстолошке и форензичке анализе, потврђују и записи писара Стојимировића, који је писао о томе како је Кочић у прољеће 1916. године непрестано правио неке биљешке и цијепао их: „Најзад ми исповеди да прерађује за позориште своја Суданија. Писао их је за мојим столом гдје смо заједно радили. Смејао ми се што учим енглески и писао је полако као ђаче. Руке су му дрхтале, али је ипак 'прерадио' своје дело” (206). О свему томе у тексту „Коментари” пишу Вања Шмуља и Споменка Кузмановић, представљајући кроз засебне цјелине историјат рукописа, његов кодиколошки опис, атрибуцију, текстолошке одлике драме, податке о сценском животу *Суданије*, као и напомене о самом издању. Оне су и закључиле да Кочића као аутора „несумњиво одају преправке и интервенције у тексту које могу бити само ауторске, никако преписивачке” (206), а „сам стил тих интервенција, поправљања, уметања и мијењања – исти је као у аутографу *Мргуде*” (213). Текстолошком анализом приређивачи су утврдили да се драматизација од приповијетке разликује у именовању неких ликова, затим у допуни фабуле, а најупечатљивије разлике уочене су на језичком плану. Текст је писан екавицом, мада се неријетко наилази на комбинацију екавских и ијекавских облика, а изостају и бројни аутентични дијалекатски облици који су Кочићеву приповијетку чинили особеном. У „Коментарима” је наведено и да само два одломка имају различите варијанте текста, а ради се о цјелинама

које су тематски и садржајно кључна мјеста (о значају играња суданије и о имовном стању босанског сељака након смјене власти), те их је Кочић, вјероватно, баш зато прерађивао и додатно усавршавао. У драматизацији се појављују и двије пјесме којих нема у приповијести, те приређивачи вјерују да је Кочић сматрао како су оне довољне за одредницу „комад с певањем” у наслову, а на плану садржаја уводе се новије чињенице из односа Аустрије и Србије, помиње се Поћорек, као и побједи српске војске на дринском бојишту, чега није могло бити у приповијести која је написана и објављена 1911. године.

У тексту поговора „Усуд *Суданије*” Душан Иванић дао је најприје темељну анализу приповијетке, наглашавајући да је она дијалошког карактера и да „исмијава аустријски правни и окупациони поредак, нарочито језик аустријске администрације, како се очитовао у судским процесима и настојањима окупатора да се представи као ослободилац, уз српски став према окупационом поретку” (183). Уочавајући паралеле са гласовитим Кочићевим *Јазавцем пред судом* и циклусом приповједака о Симеуну Ђаку, Иванић нарочиту пажњу посвећује језичком аспекту овог остварења и закључује да Кочић језик администрације, који бива исмијан и цјелокупном карикатурално-гротескном ситуацијом у којој затвореници симулирају суђење, „просијава кроз сито сеоског (локалног) говора”, као „велики борац против кварења српског језика језиком окупатора” (184). У лику Игњатија Врепча, „предсједника суда”, у његовој лукавости, рјечитости и мајсторству прерушавања, Иванић препознаје ауторово друго ја, а пажњу посвећује и феномену игре у овом тексту, поступку текста у тексту, те закључује да је *Суданија*, „једноставна по основном заплету”, заправо „у изведби Кочићево најсложеније дјело (стил, реторика, елементарни облици, идеје)” (197). Тумачење накратко излази из оквира књижевноумјетничких остварења Петра Кочића и усмјерава се према његовим саборским говорима (који се свакако на различите начине могу довести у везу са *Суданијом*), а у поговору је представљена и рецепција Суданије у критици како старијег тако и новијег доба. Иванић сматра да је Кочић у својој драматизацији највећма понављао оно већ написано, да је приповједно ткиво укључивао у дидаскалије (а лишавао се неких квалитетних дијелова текста који су ишли у прилог карактеризацији ликова и развоју радње), те да је неуједначена екавизација ликова нарушила њихов интегритет и природност. На крају закључује да је драматизација „остала у покушају, незавршена, као свједочанство о Кочићевим напорима да се отме болести” (201), те да она свједочи о „стваралачкој и животној низбрдици једног од великих писаца српског језика

и његовом напору да и болестан опстане на путу књижевника-борца” (202).

Приређивачи су издање опремили и пратећим прилозима, који обухватају „Изворе и напомене” уз текст приповијетке и текст драме, „Библиографију издања *Суданије*”, „Библиографију литературе о *Суданији*”, потом „Хронологију живота и рада Петра Кочића” и на крају „Рјечник”, којим су појашњени различити језички појмови – турцизми, германизми, дијалектизми, као и искварени облици ријечи српског и њемачког језика, које Кочићеви ликови у својим репликама обилато користе. Свакако треба истаћи да је ово издање, баш као и критичко издање цјелокупних Кочићевих приповједака, илустровала Наташа Коњевић.

И приређивачи и уредник у својим текстовима дају осврт на досадашње адаптације и драматизације Кочићеве *Суданије* и њена сценска извођења, гдје се нарочито истиче прва драматизација, дјело Боривоја Недића, која је под редитељском палицом Раде Прегарца изведена крајем 1936. године у Народном позоришту у Бањој Луци. Помињу се још неколике изведбе, а она из 1964. године, изведена у Народном позоришту Сарајево у режији Боре Драшковића, упамћена је по креативној драматизацији Зуре Цумхура, која је укључила и друге ликове Кочићеве прозе. Најновије издање *Суданије*, што је обухватило текст приповијетке али и његову драматизацију из пера самог аутора, употпунило је Кочићево дјело и додало нову нијансу стваралачком портрету овог значајног српског писца, али и усмјерило додатну пажњу на једно од сложенијих Кочићевих остварења, које је и у свом оригиналном, приповједном облику снажно драмски засновано. Вјерујемо да ће ова књига бити драгоцјена и читалачкој и научној јавности, а да и позоришним посленицима може послужити као инспирација за нека нова сценска упризорења Кочићевог дјела.